

А 244
552
Н. Н. Пантусовъ.

МАТЕРІАЛЫ
КЪ ИЗУЧЕНІЮ
НАРЪЧІЯ ТАРАНЧЕЙ ИЛІЙСКАГО ОКРУГА.

~~~~~
ВЫПУСКЪ ВТОРОЙ.

Сборникъ таранчинскихъ загадокъ и задачъ
(таранчинскій текстъ и русскій переводъ).

КАЗАНЬ.
Типо-литографія Императорскаго Университета.
1898

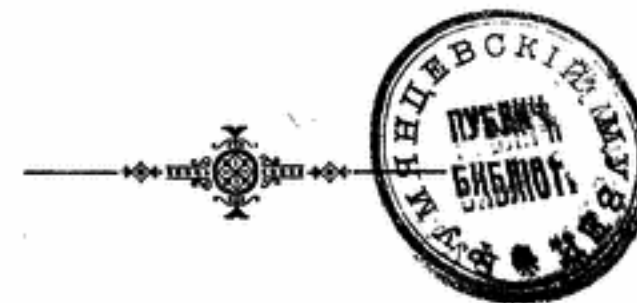
Н. Н. Пантусовъ.

МАТЕРІАЛЫ
КЪ ИЗУЧЕНІЮ
НАРЪЧІЯ ТАРАНЧЕЙ ИЛІЙСКАГО ОКРУГА.

ВЫПУСКЪ ВТОРОЙ.

Сборникъ таранчинскихъ загадокъ и задачъ
(таранчинскій текстъ и русскій переводъ).

Wrs
pес3

Н А З А Н Ъ.
Типо-литографія Императорскаго Университета.
1 8 9 8

Печатано по опредѣленію Совѣта Общества Археологій, Исторіи и
Этнографіи при Императорскомъ Казанскомъ Университетѣ.

Секретарь Общества *Н. Петровскій*.

(Отдѣл. оттискъ изъ «Изв. Общ. Арх., Ист. и Этн. при Император-
скомъ Казанскомъ Университетѣ» за 1898 годъ).

Настоящій сборникъ таранчинскихъ загадокъ и задачъ составленъ дѣйствительнымъ членомъ Общества Арх., Ист. и Этн. *Н. Н. Пантусовымъ* на основаніи матеріаловъ, вывезенныхъ имъ изъ Илійскаго округа Сѣв.—зап. Китая. Таранчинское нарѣчіе извѣстно по текстамъ, изданнымъ *В. В. Радловымъ* и самимъ *Н. Н. Пантусовымъ*: историческимъ рассказамъ, сказкамъ, пѣснямъ, пословицамъ и народнымъ примѣтамъ; загадокъ и задачъ таранчинскихъ до сихъ поръ никто не издавалъ. Загадки, издаваемые теперь *г. Пантусовымъ*, по содержанію сходны со многими загадками турокъ—османлы, киргизъ—казаковъ и сартовъ Рус. Туркестана, а задачи, по крайней мѣрѣ часть ихъ, сходны съ джагатайскими задачами извѣстной и въ Россіи, и Кит. Туркестанѣ книжки «Мелике китаби» («Суали Мелике»), т. е. съ задачами, которыя предлагала Халиле, дочь румскаго царя Асаре, туркестанскому мудрецу «Абдуль—алиму. Напр.: № 46 можно срав. съ № 89 въ «Oszmán—török népköltési gyűjtemény» *И. Куноша*, № 115 срав. съ сарт. загадкой № 16 сборника *Н. П. Остроумова* «Сарты», вып. III, № 84 срав. съ задачей Мелике, строки 16—18 и далѣе на стран. 119 «Турец. хрестоматіи», т. I, *И. Н. Березина* и т. д. Многія загадки и задачи сходны также съ русскими. Большая часть загадокъ поражаютъ своего оригинальностью и остроуміемъ; однако нѣкоторыя не вполне понятны, въ особенности для человѣка, не знакомаго съ жизнью и нравами востока. Въ заключеніе слѣдуетъ замѣтить о произношеніи и писаніи текстовъ:

اطعه атка—лошади, آلوديكъ албу-дѣк — какъ будто возьметъ, اليب еліп—взявши, اغيزلى егізлік—имѣющій ротъ, يغراى ағраі—его ротъ, آتاسى دين атесідін—отъ его отца, жапрак—листъ; начальныя «j», «ä», «o», «y», «ö», «ü» таранчинскаго нарѣчія=начальнымъ «u», «i», «y», «ö», «ü», «ö», казанско-татарскаго ¹⁾.

¹⁾ Здѣсь употреблена транскрипція, принятая въ тюркскихъ изданіяхъ Академіи Наукъ и Казан. Университета.

Н. Катановъ.

جواب اما پادشاهلارغه نورت طائفه كشي لار لازم دوركه اول علمادانلار
پادشاه نينك بيلماكانى نى بيلدورور ايكنچى بهادر كشي دور
پادشاه نينك دوشمنى كا جواب برور اوچونچى باي خلق دور
پادشاه غه لازم ليك نمرسه لار باي لاردين فوتور تورنوچى شاعر
خلقى دوركه نظم بلان پادشاهلار بخشى ليغى نى جهان غه يايورلار

۶ اوت غه چيقيب برقلندر سوساديم سو ديب تورور
كينديكى كا اوت نى ياقسا بيك ياقينك هو ديب تورور

جواب قزان نى اوچاق غه آسيب قويسه آنكا سو قويماق لازم بولور
قزان غه سو قويوب قانچه اوت فالاسه شوچه قايناب تورور •

۷ نفيشماق نفيشماق سافيشماق سافيشماق

جواب ايكي عاشق بر برى برلان كوروشوب سوزلاشيب اويناش
بولوب بر اورونده باتيب ابر كشي كا كاسى نى خاتون نينك
لافاق غه سافقان نى آيتور •

۸ ايكي نمرسه قاوشوبان بر برى كا يتماكاى
بر برى كا يتماكاى هم آبريليبان كتمكاى

جواب كچ برله كوندوزنى آينادور

۹ هندودين لشكر كليب روم اهلى نى قيلدى زبون
بزكه هم لشكر ايبارسون صاد آلف با واو نون

جواب صابون دور

۱۰ بر اغزليق اوچ نواقليق كيمه ينكليغ نورافى
بوى شكلى ايكي فاشليق مانكلابي ده قويروفي

I.

ترانچى تافيشماق لارى

۱ نورت ايش نى قياسه دولت ليك بولور
قيلماسه البته محنت ليك بولور

جواب برنچى همّت ليك بولماق ايكنچى سخاوت ليك بولماق اوچونچى
عدالت ليك بولماق تورنوچى پاك دل بولماق •

۲ نورت نمرسه بلسكى بارغان دين كين
قايتوروب بولماس اولارنى آي امين

جواب اول خدا نيك قضاى بارسا يانماس ايكنچى اغزدين چققان سوز يانماس
اوچونچى يادين چققان اوق يانماس تورنوچى اوتكان عمر دور

۳ نورت نمرسه دور كورونكاى كوزكا آز
مونكا غالب بولامن ديب قيلمه ناز

جواب برى اوت دور ايكنچى سي دوشمنينك دور اوچونچى سي آغريق دور
تورنوچى سي دانش يعنى علم دور •

۴ بارمودور آيت آسمان نينك توبروكى
نمه دين بولغاي آينينك پيداليقى

جواب نورت نمرسه آسمان غه توبروك اورنى ده بولوب تورغاي اول
پادشاهلار نينك عدالتى ايكنچى سي باي لار نينك سخاوتى اوچونچى
عالم لار نينك عبادتى تورنوچى فقرالار نينك قناعتى دور •

۵ كيشورى بولسه كه باربر ناجدار
ناجدار غه نورت كشي بولغاي كه كار

۱۵ كۆمۈسەم كۆمۈلەس

جواب بىر نەرسە نىنىڭ سايەسىنى آيتۇرلار .

۱۶ كىچىك كىنە فېئاس يورتىنى كىزىپ تىنماس

جواب آقچەنى آيتۇرلار .

۱۷ كىچىك كىنە كىرىپ چىقىم قىلىپ چانكەلنى كىسار

جواب اوستۇرە دورى ساچنى ئوشۇرگان .

۱۸ كىنەنى دورى ئاشى كىمچىلەپ ئايرىمىش جەملە زىر

ئەمىرى بارىدە بۆكۈرسە تىمكەلى ھېچ قايسى ئايرى

جواب آسمان بىرلەن بۆلۈنۈپلەردۇر آسمان بىرىنى آراسىنىنىڭ يىراقلاغى

بىش يۈز يىل ئېلىپ يۈلدۈر .

۱۹ اول ئىكەن دورى پايى ئۆپكەندە فېئوس قۇلاق

ئاشتالېقغە يۈزىنى بېدۇر سۈيۈپچى بىر بولۇپ

جواب فېل دورى

۲۰ اول ئىكەن دورى پايى ئۆپكەندە فېئوس قۇلاق

كەچەلەردە سىر ئېلىپ كۈندۈزىدە يۈرۈپ

جواب ھوقۇش بولۇپ خىزىت آدم بېغداي بىپ بېشىدىن چىقىپ نوح

پېغمبەر قۇمى سۈدە ھەلا ك بولۇپ دېپ ھوقۇش بېغداي يىمەي دورى

سۈيۈپچى دورى ئېمىش .

۲۱ اول ئۆچكەن دورى دەم ئالسا ئېچىپ دېن ئوتلار چىقار

ئەكەن ئوت ئېچىپ كېرسە بولغۇسى دورى ئارمىر

جواب ارداھا دورى

لەتتى قىندىدىن لەندىراق دورى خەندەننىڭ بويىروقى

رەتتىكىنى كۆرسەتكەن مەكرەلەك سەلىم نىنىڭ چوروقى

جواب بىر ئاغزىلىق دېپ خەندەنلەرنى لافاقىنى آيتادۇر ئوچ ئوقۇلىق دېپ

بىر كىشى نىنىڭ ئىككى ئاشاقى بىرلەن كاكاسىنى آيتادۇر كىمە بىنكەلىق دېپ

خەندەنلەرنى لافاقىنى ئورۇقنى آيتۇر بويى شەكلى ئىككى قاشلىق

مەنكەلەپ دە قورۇق دېگەن لافاقىنى ئورۇق دەك ئۆتكەنلەرنى آيتۇر

لەتتى قىندىدىن لەندىراق دېپ بىر خەندەن بىتەپ ئورغانىنى آيتۇرلار

سەلىمىنى چوروقى دېپ كۈندۈزى لافاقىغە قازاپ كۆرسەتكەن ئىككىنى

ئىككى چوروقى دېگەن .

۱۱ ئوچىق قەغەز دارە ئوچىق مەنارە

ئوتۇز سىچىكى ئىككى يىراقى

جواب آسماننى ئاي بىرلە كۈننى ھەم بىر ئاي ئوتۇز كۈننىنى آيتۇرلار

ئىككى يىراقى دېگەن ئاي كۈن .

۱۲ ئالا بىر نىنىڭ قوزۇغى بىنەم لارنىنىڭ ئوزۇغى

جواب ئالا بىر نىنىڭ قوزۇغى دېپ سېزەننى آيتۇر بىنەم لارنى ئازۇق

بولۇپ دېگەن بولۇپ .

۱۳ ئورت قەندەر بىر ئوشۇكەن كەسەر

جواب ئىناك كەلەننىڭ ئورت ئېچىپكىنى بىر ئېچىپ سەغەننىنى آيتۇرلار .

۱۴ بىر كەندە ئېچىپ دە مېنىڭ كەندە

جواب فېزانى آيتۇرلار